

Владимир
Кецмановић

Дејан
Стојиљковић

Илустровао
Драган Пауновић

Laguna

САДРЖАЈ

ПРВИ ДЕО

У ИМЕ ОЦА	7
Кроз зеницу неба	9
Пехар понижења	15
Вучје очи	19
Ножеви у тами	23
Господар	25
Хлеб и вино	29
Заточник	33
Вучја браћа	37
Сужањ	41
Победоносац	45
Битка код Пантина	51
Ромејски круг	55

ДРУГИ ДЕО

Д ВА О Р Л А	65
Сенке и камен	67
Завет тиранину	75
Успон	81

Ромејски мачеви и турске сабље	83
И претвори славу њихову у пустош... ..	85
Немирне године	89
Студеница	93
Ново доба	99
Барбароса	103
Као злато у ватри	109
Фреске и небо	113
Чопор на месечини	119

ТРЕЋИ ДЕО

У ИМЕ СИНА	123
Бука и бес	125
Потера	133
Монах Сава	139
Јесење опело	145
Благовести	153
Храст и маслине	161
О ауторима	172

ПРВИ ДЕО

Ү ИМЕ ОЦА

Када у почетку створи Бој небо и земљу и људе на њој, и блајослови их и даде им власћ над сваком стварју својом, постави једне царевима, друге кнезовима, треће господарима, и свакоме даде власт сшадо своје и чувати ја од свакоја зла које би наишло на њеја. Сшота, браћо, Бој премилосћиви ушврди Грке царевима, а Ујаре краљевима и поделив сваки народ, и закон даде, и обичаје установи, и господаре над њима по обичају и по закону поставив својом премудрошћу. Зато по мној својој и неизмерној милосћи човекољубља, дарова нашим прадедовима и нашим дедовима да обладају овом српском земљом и све као Бој чинећи на боље људима, не хоћећи људске појбли, постави господарина ми оца за великој жујана, названој на светом крштењу Стефана Немању.

Хиландарска повеља краља Стефана Првовенчаног

Кроз зеницу неба

Видео је град.

Куће, огромне, као да у њима живе дивови, и раскошне, као да су дивови сакупили све богатство са земље и са неба.

Видео је воду којој нема краја.

А знао је да баш ту, пред његовим очима, два мора мешају своје воде.

И да је, упркос томе, вода једна и иста.

Тако му је рекао Никита.

Никита му је рекао и шта је то што види, сневајући на јави и у сну, те куће дивова, то злато и тај сјај.

Град свих градова!

Царски град!

Константинопољ.

На Босфору.

Који спаја воде два мора.

У воду која је иста.

И једна.

Пожелио је да по ко зна који пут чује Никитину причу.

А знао је да је у овоме часу не може чути.

Иако је Никита ту, тек који корак испред њега.

Млади господар Немања Завидовић, најмлађи син великог жупана Завиде, спусти поглед са сивог неба на којем је, само за његово око, блистао сунцем окупан златни ромејски град.

Требало је времена да му се очи привикну на јесењу тмину.

Да се из мутне боје маглом прекривеног, оголеног стења и дрвећа издвоје обриси планина које су, као опсада тврђаву, гушиле село себара господара Оливера Драгогаљића.

Да се из смеђег блата издвоје кривудава линије себарских кућерака што су, као планине њих, окруживале простран сеоски трг.

Да из блата којим је трг био прекривен, као у Светој књизи, изрони мноштво Адамових потомака, окупљено да чује пресуду свом господару.

И да се из мноштва себара издвоји онај због ког су се окупили.

Оливер Драгогаљић, човек у раним педесетим, једар, са мишићима који су се назирали испод господарске одежде, уредно поткресане браде која му је, као знак достојанства, покривала крупне образе, клечао је у блату и гледао у људе окупљене да буду сведоци његове смрти.

Кроз затегнуту омчу, као кроз зеницу ока, види се округло парче мутног јесењег неба.

Око те омче влада тишина коју ремети само ромор ситне, једноличне кише.

Омча се лагано њише над главом грешника, слутећи неумитну судбину.

Оливер је вазал великог жупана Завиде, господара Рашке.

Недавно је починио велики злочин, који му његов господар Завида, чак и када би хтео, опростити не би могао ни смео.

Зато је велики жупан и послао део своје телесне страже, на челу са човеком кога је Драгогаљић истински презирао. И тај човек се сада надвија над њим, заклањајући поглед на облачно небо, док народ... његов народ... у неверици ћути.

Оливер клечи пред њима, горд, пркосан.

А стајао би, само да није двојице војника с његове леве и десне стране који га држе за рамена.

По ободу насеља виде се кациге и врхови копаља. На оштрицама и сечивима блиста смрт.

Оливер прострели погледом тога витеза, Византинца Никиту, капетана Завидине личне гарде. Овај узврати равнодушно, као да су се сусрели на двору великог жупана, каквом уобичајеном пригодом.

Иза Никите стоји неколицина војника. Над главама им се вијори црвена застава са крстом.

„Никита...“, коначно се огласи Оливер. „Шта племенити жупан и твој господар хоће од мене?“

„Он је и твој господар, Драгогаљићу!“

„Нисам ја псето као ти, Ромеју... па да зграбим сваку коску коју ми баце. Био сам ја од висока рода још много пре него што је Завида сео на престо.“

„Шта год да си био, велможно... томе је крај... Овде и сада.“

„Ја сам господар овог поседа.“

„Не више. Жупан ти га одузима. Све твоје имање, заједно са себрима, припашће њему.“

„А по ком то закону? Ромејском?!“

„По оном писаном од Бога, за људе.“

„Ако Завида толико жуди за мојим земљама и мојим људима, зашто није дошао сам да их узме?“

Никита слегну раменима и показа на младића који је стајао иза њега.

„Послао је сина.“

Драгогаљић с неверицом зури у онога кога је Ромеј показао. Дечак од петнаестак година, у властелинској одори са двоглавим орлом извезеним на грудима. У руци му развијен свитак.

Делује крхко и нестварно у овој магли и блату.

Самом себи.

Како ли тек изгледа томе силнику, неспремном да се покаје ни под вешалима?

„Он?!“, завапи Драгогаљић када у дечаку препознаде Завидиног најмлађег сина Немању. „Зар сам толико увредио твога господара да ми шаље ромејског плаћеника и дерле коме још нису кренуле длаке међу ногама?!“

Никита приђе Оливеру. Унесе му се у лице и изговори ти- шим гласом:

„Дао си да се спали девојчица... ти изопачена, матора будало.“

„Вештица... вештица, ромејски несоју. Вештица!“

Себри око њега почеше да климају главама и мрмљају у знак одобравања.

„Како год...“, хладно ће Никита. „Жупан је празноверице забранио. А смрт тога детета иде на твоју душу.“

Никита се врати до младића у племићкој одори, положи му руку на раме.

„Немања... Прочитај пресуду.“

Свитац у руци младог господара Немање Завидовића стаде да се тресе као млад прут.

Он подиже главу према небу.

И тамо, даље од најдаљег црног облака, поново угледа сунце и град.

Али, уместо сињег Босфора из Никитине приче и сопствен- ного сна, пред очима му се појави он.

Конопцима везан човек кога воде тргом, небројено пута већим од сеоског трга на којем је стајао, са масом према којој су сви Драгогаљићеви себри заједно били само кап у некоме од мора што су се спајала пред очима сужња, а која он, Немања, као да им је леђима окренут, није могао да види.

И да – та маса на тргу сјајног града није ћутала као Драгогаљићеви себри. И није климала главама и мрмљала у знак одобравања.

Та маса је урлала.

И сваки урлик био је испуњен мржњом.

Немања Завидовић се стресе, као што је чинио сваки пут када би му слика тога везаног човека, замрачивши сјај цариградских палата, отровала сан.

Није знао ко је тај човек, а ипак му је деловао блиско, као да га познаје откад зна за себе.

О томе човеку Никита није знао ништа да му каже.

Или није хтео?

Ко је он, говорио му је, то ћеш сам морати да сазнаш.

И када би то изрекао, Никитине очи испунила би туга.

Још једном се стресе, а онда одлучно спусти главу.

Трудећи се да му глас не задрхти као свитак у руци, поче да чита пресуду коју је написао његов отац.

„Ми... Жупан Завида... Благочастиви и христољубиви и велможни господин и господар... доносим ову пресуду против... против... Оливера Драгогаљића.“

Драгогаљић пљуну, високо, као да покушава да му добаци до лица.

Пљувачка се вину према небу, а онда паде у блато, пред Немањине ноге.

„Због злочина противу Жупе ми...“, настави Немања, „огрешења о Бога и господара и... и... и уморства чеда које ником зла није нанело...“

„Никог ја нисам убио!“, завапи осуђени властелин. „Никог!“

„Те га као таквог... осуђујем... осуђујем на...“ Немања застале на трен, а онда доврши, „смрт.“

Тишина завлада тргом, а онда се господар Драгогаљић поново огласи.

„Је ли то све што има твој отац да ми поручи, дечаче? То је све што ситно пише велики жупан Завида?“

„Имаш ли нешто да кажеш, Драгогаљићу, пре него што се преставиш Господу?“, упита Никита.

„Бог је мој сведок...“, промрмља овај опорим гласом, „и мој пријатељ.“

„За ово друго баш и нисам сигуран.“

„Поручи Завиди... Поручи му... да Оливер Драгогаљић није молио, да није искао његову милост... да није цвилео као псе-то... Поручи му да ће га одсад па надаље, на сваком кораку, испод сваког камена, на свакоме газу, пречици и Божјој стази – пратити моје клетве. Поручи му да дани који долазе, лета и године... неће бити оне у којима ће Завидовићи жњети летину... не... Биће то године у којима ће се место пшенице жњети крв. То поручи своме господару, најамниче... А ово његово дерле...“

Оливер погледа у Немању. Очи су му биле мутне, грозничаве.

„Чујем да имаш тројицу браће, синко... Упамти: Границе између господских поседа најчвршће су и најпостојаније када се упишу братском крвљу.“

„Је ли то све, Драгогаљићу?“, упита Никита.

Овај га само одмери. Презриво.

Никита даде знак двојници војника. Ови дохватише Драгогаљића и осовише га на ноге.

Омча се затегну.

Кроз зеницу мртвог ока ништа се није дало видети. Поглед господара Оливера Драгогаљића, до малочас осиног и бесног човека, вазала великог жупана Завиде, сада је сезао у неки други свет.

А овај дечак који тек што је почео да наслућује обресе суровог света у којем живи, млађи брат Тихомира, Страцимира и Мирослава, тога је хладног јутра лета Господњег 1127, у речима човека осуђеног на смрт, назрео лице сопственог усуда.

Пехар понижења

Рођен у изгнанству, у Рибници, крштен прво у латинском, а затим, по очевом повратку у Рас, у грчком обреду, млади Немања Завидовић је од малих ногу имао прилику да осети варљивост онога што су народи са истока називали судбином.

Па ипак, владарски усуд његовог оца Завиде, од кога је зависила и његова садашњост и будућност на овоме свету, све до дана када је изрекао смртну пресуду, беше нешто нестварно, као Никитина прича о златном царском граду у којем се кроји судбина света, а који је могуће видети само у сну, и сањати погледа упртог у небо... Нешто о чему је, као дете, заштићено велможино дете, најмлађи син, мезимац, мажен као унук, сазнавао ослушкујући шапате старијих.

Мртве очи злосрећног племића Оливера Драгогаљића, погубљеног по наређењу које, иако га није писала његова рука, јесу изговорила његова уста, биле су, међутим, стварне да стварније не могу бити.

Видео их је само на трен, брже-боље спутивши поглед у јесење благо што је упило покојникову пљувачку намењену његовом лицу.

Али и тај трен био је довољан да му опседне јаву и сне.

Те исколачене очи, које гледају негде далеко, тако далеко да, не би ли што боље виделе, покушавају да искоче из дупљи, пратиле су га као црна сена.

Те мртве очи су злокобним речима још увек живог човека давале непорециву истинитост и неподношљиву тежину.

А истовремено, оне такве, непокретне као недостижна истинна, нису му допуштале да оно што је чуо докраја схвати.

Гледале су га док је, на челу војске која га је пратила при извршењу казне, јахао према очевом двору и док му је за леђима одјекивао јаук себара што су се, када су њему и његовим људима угледали леђа, осмелили да пусте гласа.

Гледале су га док се у великој владарској одаји грлио са оцем, поносним на потомка који је испунио своју прву племићку

дужност и уплашеним за миран сан детета које је први пут погледало смрти у очи.

Гледале су га док се грлио са мајком, више уплашеном него поносном.

И браћом, која у осмесима нису успевала да сакрију благонаклон подсмех искусних витезова пред дететом, видно уплашеним ужасом на који су они – веровали су, или су се претварали да верују – одавно свикли.

Гледале су га те мртве Драгогаљићеве очи и неки месец касније, док је, у свечаној свити са оцем и браћом, дочекивао надменог кнеза Бодина, поклисара угарског краља, за којим је стизала голема војска.

У тој војсци су, поред Угара, биле и чете вечитих Завидиних непријатеља Вукановића, оних истих због којих се он, Немања, родио у изгнанству.

Истих оних Вукановића које је Завида збацио, и повратио рашку земљу која му по Божјој вољи припада.

А који су сад, удруживши се с душманима, јачем и бољем од себе кукавички забили нож у леђа.

Угарска војска већ је подизала опсаду око града у часу када је кнез Бодин Немањином оцу, пред синовима, витезовима и послугом, саопштио суров услов.

Он, Завида, велики жупан рашки – по старим обичајима, како је нагласио Бодин са дволичним осмехом на лицу – има да своја два сина дадне као таоце угарском краљу, као залог верности престолу католичког господара.

А ако овај захтев одбије, рашки жупан мора се суочити с угарском војском, против које нема никаквих изгледа.

Мртве зене Оливера Драгогаљића колачиле су се пред очима Немање Завидовића док је гледао оца који, покушавајући да у очима сакрије страх и тугу, погледом прелази преко збуњених лица своја четири сина.

Док је пратио како се очеве вилице стежу а обрве скупљају, наговештавајући близину тешке, а храбре одлуке.

Како се очева уста коначно отварају да би изговорио речи које ће му запечатити судбину.

Не, талац неће бити ниједан од његових синова. Талац ће бити он, велики жупан Завида, главом и брадом.

Своју одлуку отац је саопштио одсечно, као да издаје наређење, а његов најмлађи син сад је очима покојника посматрао Бодина који се чешка по бради и лукаво се смешка постављајући великога жупана на место које му у тренутку док је његов град под опсадом, припада – место слично ономе на ком се налазио злосрећни Драгогаљић када су га два Завидина војника натерала да клечи.

Проценивши да је рашки владар попио пехар понижења који му је наменио, Бодин с одобравањем климну главом. А Немања је, с очима исколаченим за потиљком, у шаџи стискао малу икону Светог Ђорђа.

Откад зна за себе слушао је приче о томе стаситом римском трибуну који је пркосио цару и због тога пострадао, да би васкрсао у непобедивог архангела од кога дрхте војске, и који је копљем убио аждаху.

Ту ће икону са знамењем моћнога Светог ратника Георгија, у освит наредног дана, руком дрхтавом као да у њој држи свитак са смртном пресудом, на растанку, спустити оцу на длан.

ВУЧЈЕ ОЧИ

алеђене очи Оливера Драгогаљића биле су ту и када је мајка, она нежна мајка од које до тада није чуо грубу реч, позвала синове да им тужим, мушким гласом саопшти како им се отац, сва је прилика, из Угарске неће вратити никада, и како надаље немају права да буду деца.

Драгогаљићевим очима, само њима, могао је да назре сузу у мајчином оку, која се крила иза одлучног погледа, када већ својим ушима није могао да чује дрхтај у гласу жене спремне да постане оно што мора – глава обезглављене породице, и мајка и отац незрелих синова, велики жупан будућег великог жупана.

Мртвим очима Оливера Драгогаљића Немања Завидовић покушавао је да назре лик одсутнога оца.

И није био сигуран да ли га не види зато што му Господ не да снагу, због чега би имао бити тужан, или зато што у свету који гледају очи покојника његовога оца нема, што му је давало права на наду како је племенити угарски сужањ још увек жив.

Да би били што даље од угарских опсадника, наследници великог жупана Завиде су се, са мајком и верним војницима,

из свога двора повукли у једно рашко, себарско село, слично селу у ком је Оливер Драгогаљић дочекао своју злу коб.

А онда је једне ледене ноћи Немања Завидовић чуо како се селом у којем су нашли уточиште разлеже завијање.

До краја живота на земљи неће бити сигуран је ли то вук завијао на мрачној зимској јави или у снегом прекривеном селу из његовога сна.

Као што неће бити сигуран ни да ли се, вођен зовом предака, заиста као месечар извукао из топле постеље и изашао на хладан сеоски трг или је оно од чега се тресао била само студен од које га нису могли заштитити ни сви огњеви ни сва огњишта – од далеке Угарске на северу па све до још даљега Цариграда.

Пуст, месечином обасјан трг био је бео као да је дан.

А наред трга стајао је велики сиви вук.

Немања се није уплашио.

Иако је барем стотину пута чуо како то не сме да се чини, погледао га је право у очи.

И вук је гледао њега.

Право у очи.

А поглед му је био тужан.

Тако тужан да је дечак који га је гледао почео да плаче.

Док буде жив, Немања Завидовић неће моћи да процени колико дуго су тако стајали.

И гледали се.

Али ће, зато, у њему, вечно жив остати трен у ком је вук тужно спустио главу, и полако кренуо према шуми.

Кад је био већ надамак првог дрвећа, застао је и осврнуо се.

Немања Завидовић тада је схватио шта је било то што му је натерало сузе на очи.

Очи вука које су га, пре него што су утонуле у тмину, још једном погледале – биле су очи његовога оца, великог жупана Завиде, које је тада, на јави, ако је то била јава, видео последњи пут.

